

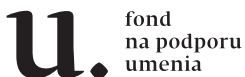
JANA WERNEROVÁ

Kolotočárka

Artforum

Napísanie knihy podporil z verejných zdrojov formou
štipendia Fond na podporu umenia

Jana Wernerová
Kolotočárka

© Jana Wernerová, 2026

Illustrations © Peter Kočiš ml., 2026

Design & Layout © Midfield Studio, 2026

© Artforum, 2026

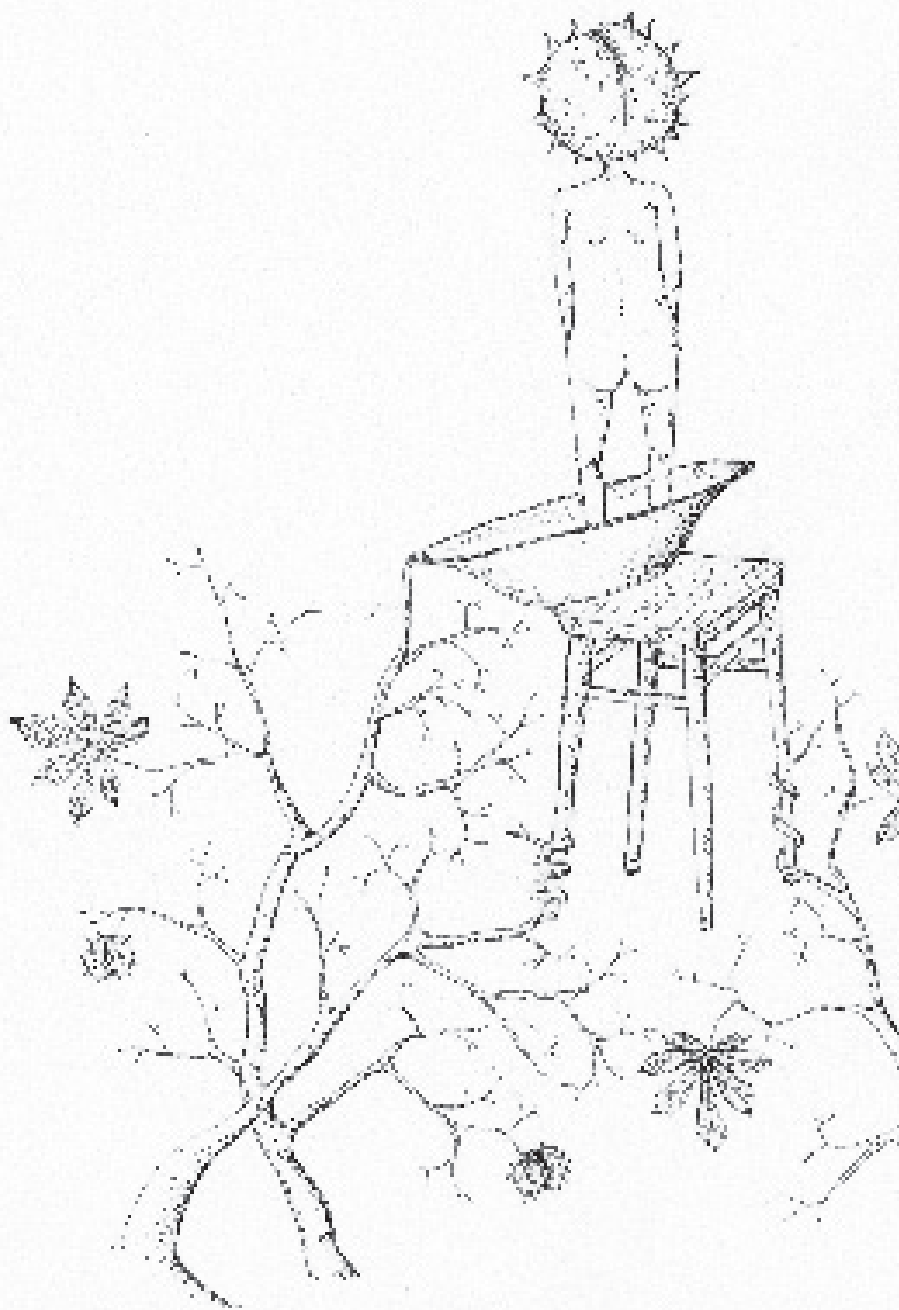
JANA WERNEROVÁ

kolotočárka

Artforum

Pro Margitku

I.

Zelinka

STROM

Aké zvláštne miesto pre starý gaštan. Jediný strom uprostred mestečka, blízko námestia, na rohu dvoch chodníkov, pred nízkym socialistickým panelákom. Ktovie, ako dlho už tu stojí. Najradšej sa naň dívam za letných podvečerov. Stojím na jeho hrubých ko-reňoch, ktoré časom rozryli asfalt, a hlavu zdvíham vysoko k jeho korune. Blednúce podvečerné slnko sa díva cez jeho konáre a lístie, štekli ma po tvári a ja si vravím, že koľko je na ňom listov, toľko je ľudí na svete, a že raz ich všetkých určite stretnem.

Počujem babičku, ako na mňa volá. Ani sa nepohnem. Tvárim sa, že nepočujem. Veľmi dobre viem, čo ma čaká, preto chcem ešte aspoň chvíľu ostať tu a dívať sa na svoj strom.

Neďaleko, na malom rozheganom štokerlíku, sedí dēda. Ľavú nohu má natiahnutú pred sebou, pravú po koleno v sadre, v náručí ťahaciu harmoniku. Hrá na nej pomalú, rozvláčnu melódiu, ktorou akoby chcel vypovedať, čo znamená jeho meno Pech. Smola, psota, bieda. Ale mne je veselo, pretože pri pohľade na svoj strom tuším celý svoj budúci šťastný život. Znova počujem babičkin hlas: „Zelinko, domŭ!“ volá na mňa po česky, hoci už roky žijeme na Slovensku. Jedno z deciek, s ktorými sa každý deň hrávam pred panelákom, hovorí ostatným, aké je smiešne, že na mňa babička volá chlapčenským menom, lebo si myslí, že Zelinko je české chlapčenské meno, a posmešne sa pýta ostatných, či som chlapec alebo dievča.

Ešte chvíľu stojím, ale babičkinmu každodennému rituálu sa nevyhnem. Večer čo večer vynáša na chodník drevenú lakovanú stoličku a kladie na ňu biely smaltovaný lavór. Pomaly, takmer obradne do lavóra vlieva vodu z veľkej hliníkovej kanvy a díva sa pritom smerom k paneláku. „Jen ať chrapouni viděj,“ šomre si popod nos. Všetkým našim „susedom“ z paneláka tak chce ukázať, že aj keď „nám voda neteče až do nosu a musíme si pro ni chodit na městskej hajzl“, tak sme čistotní a každý deň sa umývame.

Chrapouni sú všetci, okrem nás. Hovoríme im aj gádže. Chrapouni a gádže sú preto, lebo nie sú ako my. My sme světskí.

Neviem, či aj oni nás považujú za svojich susedov, lebo my s nimi v paneláku nebyvame. Svoj domov máme odstavený pár metrov pred tým ich. Niektorých vôbec nezaujímame, iní sa pravidelne chodia sťažovať na emenvé, že im tou vojenskou opachou - našou vetriekou a tou drevenou budú - babičkinou strelnicou kazíme výhľad na námestie. Byvame totiž vo veľkom tmavomodrom nákladnom aute Praga V3S. Ja, babička Máňa a dēda Pech. Ten síce pred pár rokmi umrel, ale babička o ňom stále hovorí tak živo, až mám pocit, akoby tu stále bol s nami.

Deti z paneláka sa smejú, dēda Pech dookola rozťahuje mechy a chrapľavým hlasom spieva starodávnu pieseň „Vltavo, Vltavo, voděnko hluboká, řekni mi, co bude od dneška do roka...“. A ja do tej tklivej melódie na posledné babičkino zavolanie zhlboka vzdychnem,

zatnem zuby a vykročím od svojho stromu smerom ku každodennému osudu. Už tam stojí. Stolička a na nej lavór s vodou. Neskorý letný večer kreslí na chodník jej dlhý tieň. Pomaly k nej vykročím a decká z bloku za mnou. Aj ony už vedia, čo bude nasledovať. Pozriem na dеду Pecha, žmurkne na mňa modrým okom, usmeje sa, prehodí si cigaretu v ústach z jedného kútika do druhého a sústrastne pokrčí plecami. Pri stoličke naučene vyzujem cvičky a už o chvíľu sa všetci znovu presvedčia o tom, že som zaručene dievča, keď mi babička jedným rýchlym pohybom vyzlečie šaty, druhým ma zodvihne do výšky a úplne nahú postaví do lavóra. Deti z bloku sa chichocú a do večerného škrekotu lastovičiek na mňa ukazujú prstami. Tvárim sa, že tam nie som, a zahanbená hľadím na svoj strom. Ten jediný akoby tušil, čo cítim, a rozkáže svojim listom pozerat' sa opačným smerom. Nemám ešte ani päť rokov, ale už sa cítim byť ženou a malými rukami si zakrývam malé lono. Babička mi dáva ruky preč a s úsmevom vraví: „Nebud' dilinka, nestyd' se, ještě se nemáš za co, dyť si ještě jenom dítě.“

Žinkou v ruke posiatej zlatými prsteňmi ma omýva medzi nohami, zohýba sa a vystiera, zhlboka dýcha, usmieva sa na okolo stojace deti a vždy, keď sa chcem obrátiť, natáča ma späť smerom k nim a k paneláku, aby nás dobre videli aj ich matky, ktoré na balkónoch zbierajú bielizeň, aj ich otcovia, čo tam mlčky pofajčievajú. Decká sa smejú, babička na ne milo žmurká, strúha grimasy, tu a tam ich mokrými prstami pošpliecha vodou z lavóra a farebný medailón s Panenkou Máriou, ktorý jej

visí z krku na hrubej zlatej retiazke, sa mi sem-tam prilepí o mokré telo.

Slnko pomaly zapadá. Matky z balkónov zvolávajú svoje deti a tie sa po chvíli vyjednávania pomaly rozprchnu domov do svojich detských izieb.

Ja detskú izbu nepotrebujem. Do útrob vetriesky vedie niekoľko drevených schodíkov. Ostávajú po mne na nich mokré šlapaje. Vo vnútri je obytná miestnosť veľká asi štyri a pol krát dva a pol metra. Hneď vpravo pri vchode je kuchyňa. Drevená doska s dvojplatničkou a otvorom na lavór. Pod ňou je úložný priestor na plynovú bombu a veľkú kanvu na vodu, zakrytý závesom. Nad kuchynskou doskou, úplne pod stropom, polica s televízorom a skrinkami na mieru. Obývačka je v strednej časti. Na jednej strane vstavaná skriňa z lakovaného dreva, na druhej pracovná doska z toho istého materiálu, pod ňou úložný priestor s ďalším závesom. Spálňa je zároveň aj jedáľenská časť. Stôl s dvoma lavicami oproti sebe sa večer zmení na posteľ. Stolová doska sa sklopí do výšky lavíc a látkou obalené molitany, ktoré cez deň slúžia ako operadlá lavíc, sa položia na stôl. Dookola je pár malých štvorcových okien so zaoblenými rohmi. Každé z nich zdobí záves zo zlatého zamatu so strapcami rovnakej farby. Dečkami z tej istej látky sú zakryté aj úložné priestory pod pracovnými doskami a ozdoba so zlatými strapcami visí aj na kľúčiku vo dverách skrine.

Cestou k rozloženej posteli prejdem prstami po zlatom zamate. Na čisté nahé telíčko si obliekam

voňavé pyžamo, ktoré mám každý večer pripravené na posteli. Chvíľu sa trochu chvejem zimou, lebo voda v lavóre bola vlažná. Babička ho spred vetriesty vezme dovnútra. Vonku je ešte stále veľmi teplo, preto nezavrie dvere, len zatahne záclonu a závesy na všetkých okienkach, aby z chodníka nebolo vidieť dnu. Vyzlečie sa donaha, niekoľkými šikovnými ťahmi si z vlasov povyberá sponky, čím rozpustí svoj havraní drdol, a vo vode, v ktorej pred chvíľou umývala mňa, sa umyje aj ona.

Lahnem si do postele a celá sa prikryjem voňavou perinou. Pozorujem ju a v šere sa snažím rozoznať tvary jej kyprého tela. Fascinuje ma. Sem-tam sa v šere svojimi čiernymi očami zadíva smerom ku mne a ja sa pod perinou zamrvím a zatváram sa, že sa nepozieram. Potom si na nahé telo oblečie nočnú košeľu, vodu z lavóra vyšplechne na chodník a s rachotom zavrie ťažké plechové dvere. Mám rada ten zvuk.

„Už soveľíš, Zelinko?“ opýta sa do náhlej tmy a hrne sa pod perinu. Niekedy zaspím ešte skôr, než sa opýta, ale ak zavrtím hlavou, že ešte nie, začne pomaly, potichu spievať starú, clivú pieseň...

„Den se s nocí střídá,
po bouři přijde klid,
když pak přijde bída,
ztrácíš odvahu žít.
I když ti slunce svítí,
tak v srdci tvém je chlad
a život tě tak tíží,
když musíš míti hlad...“

Děda Pech sa zvonku pridá s harmonikou a o chvíľu už spievajú dvojhlasne...

„Srdce lidem zhaslo,
nikdo ti nevěří,
že by kousek chleba
byl tvój večerí.
Beznadějně se díváš
té chladné noci vstříc
a horká slza skane
na tvój bledou líc..“

A potom refrén...

„Můj Bože, čím jsme zhřešili,
že je nám tak těžce,
proč někdo má, nač vzpomene,
a žije tak lehce...
Dej nám by jsme životem,
mohli klidně jít,
přestože jsme chudičkými,
máme právo žít..“

Posledný verš niekoľkokrát zopakujú. Děda Pech prestane hrať a zhlboka si vzdychne. Prehodí si harmoniku na plece a podľa krokov na štrku počujem, že odchádza kamsi proti noci. Zvonku dovnútra vteká mäkké svetlo. Zažali pouličné lampy. Ak ešte stále nespím, zaspievame si tú pieseň spolu, aby som sa ju naučila, a keď sa jej už nechce spievať, začne rozprávať. O tom, koľko sa dnes zarobilo. O tom,

že si asi urobí vodičák a kúpi embéčku, no a čo, že už má päťdesiat. Ale hlavne o tom, že keď začnem chodiť do školy, prihlási ma do hudobky na ťahaciu harmoniku a že na ňu budem hrať ako dēda Pech. A potom mi znova rozpovie celý jeho príbeh.